

16

1 Diruiwa: Dikxomo, dipudi, dinku, dipokolo, dimpya, dikxoxo, dikatse, le dikolobe.

Dikxomo ke mefuta e meraro, Dikxomo-xadi, Dikxomo-mpyana, Kurumane, ke diphoofole tse re di filweng ke Huwane (Modimo).

Mebala ya tsona ke e:

<u>Dipholo</u>	<u>Dithsadi</u>	<u>Dipholo</u>	<u>Dithsadi</u>
Pududu	Napudutswana	Phaswa	Naphaswana
Ntso	Naswana	Thsomo	Nathsongwana
Kxwapa	Nakxwapana	Zhulong	Nakhulana
Thsipu	Nathsipyana	Thsixa	Nathsexana
Kebya	Nakebyana		

2 Mmala o o ratexaxo kudu ke Pududu le Napudutswana. Ke mofutsana a na le mebala e ya dikxomo o re xa ke kxathale ka kxoro ya mosate ke tla tsena. Ke a di reta o re, "Ke kxomo ya ka kurumane mmamalemane mmamalema xo bedi kxomo ya nafi a mantisi, kxomo ya dithaxa. O se bone bo mparara sakeng la badia ya tsena, badia bo Sexopane". Hlaloso ke xore dithaxa ke pheta ya borena, ka tsona moredi wa kxosi wa tsea. Dikxomo di na le dinaka tse pedi, tse ditelele, tse dingwe di sopaxane ba re kxomo ebo mmamalemane mmamalema xobedi ke xore xe dinaka tsa yona di re kowa di ya moraxo tsa xona tsa lebella pele, tse ke dithsopya (xa di na dinaka). Kxomo ke sebata se sexolo, sea boifisa, e na le moropo o motelele (phatla), le nko fela ke marobana a mabedi le ditsebe tse pedi tse dikxolo tsa dipoo di na le thota e kxolo fela ba e faxola thota ea phya, e na le maoto a mane, le k dikxwatla tse eiti, le mosela o motelele, mafelong xa mosela xo na le bothsoba (maditsi). Tse dithsadi di na le mokaka matswele a mane. Batho kxale ebe ba elwa ntwaka baka la xo nyaka xo thopa tsona. Xe ba di reta ba re, "Ke dikxomo dipeleha batho", ke xore kantle le tsona o ba se ke wa tswalana le motho. Labaka a dintwa kudu xe ba ka nthasa dikxomo ba tsea mosadi ke moka moferefere xa o sa le xona, ke moka ba tswalane.

K34/82

Dipudi ke diruiwa tse dinnyana kudu empa di na le thuso e
 kxolo kudu xodimo xa melato e menyane xoba le e mexolo. Di na
 le dina tse pedi, dithsadi le diphoko di na le moetse molaleng
 wa tsona kudu diphoko, di na le mosela o monyana, dikxwatla di
 byale ka tsa dikxomo. Ke diruiwa tsa xo ithata kudu, di hloyane
 le pula, lesaka la tsona le rata xore wa hlaba hlaka wa rulela,
 ka matheko xa lesaka wa dira moedi wa xore metsi a se ke a tsena
 ka sakeng ka xobane metsi a tsena o tla bona di hlotsa mme ka
 moraxo xa matsatsinyana ke moka dia hwa. Ke byona bolwetsi bya
 dipudi byo boxolo xa xo na sehlare kantle le tlwana. Molato ke
 molore wa tsona wa koloba o di tsena ka dikxwatleng ke moka ya
 4 hlotsa. byo bongwe bolwetsi ke sekloxwane, byona ke bolwetsi byo
 bo makatsaxo ka xore o no kwa pudi e thoma xo lla e re mme e
 dikoloxa ke moka ya hwa. Memele wa yona xe bo e tswile o fumana
 e tletse madi le nama ya yona xa e tsefe. Dingaka di na le sehlare
 byale sehlare sewe xa ba rate xo botsa motho, bongata bya batho
 bo tseba molaka, sa xo fetola xa se tsibye ke motho kantle le ngaka.
 Xe ngaka e ka di alafa tsa fola tefo ke pudi.

Dipudi di tswala e etee xoba tse pedi xoba tse tharo, fela
 e na le matswele a mabedi, basemanyana ba swanetse xo hlokomela
 kudu xore tsa se ke tsa konana mafsi. Di mama ka mabanyana le
 ka moswanyana. Diputsanyana di beiwa ka dithebeng xofiblela di
 hlalefa, ba kxone ba di lesetsa ntle xore di be dikxana. Kxomo
 le pudi di na le mohlana, mme mohlana ona o lewa ke badisi madisong
 ke xore kxomo xoba pudi di re xo tswala ka moraxo xwa wa ona.
 5 Pudi ba bolaya yona ke nama ya tsatsi ka le tee xe motse e le o
 moxolo. Ba e bolaya ka lekelemese, banna ba babedi ba e swara ka
 maoto le matsoxo ba e emisetsa xodimo ke moka e mongwe a swara
 ka molomo xore e se ke ya lla ba e hlaba maxareng a matsoxo, ba
 tsea moxopo ba beletsa radi ba a thsela letswai xore a se ke a
 xahla ka matla. Ke moka ba apea dibera yona pudi ela ba e
 pharoxanya ka xare ba e fexa mafateng xore e phophe.

K34/82

Ka moraxo ka dibera di budule ba rita madi (moswane) ka moro wa dibera xa di budule di tsolela merifing tse dingwe ke tsa basadi le banenyana ka kalapeng tsa banna le basemanyana kxorong, basadi ba tlisa tsa xo ja dia lewa xe ba feditse ba nyakela pota ba ripe-la pudi ela ka moka, bakxekolo le bakxalabye ba tla sala ba besetra. Xosasa ba tlilo tsola byale ka dibera le moswane, xanthe xa e le kxomo mong wa ja.

6 Beng: Dikxomo ke tsa monna, fela le basadi ba bangwe ba natso ba di reka ka mabele. Letaka la motse o ka fumana dikxomo e le tsa batho ba bantsi xoba mafisa. Xa monna a ehwa a sia mosadi wa xae e le mohloioxadi mme a se na dikxomo xoba baredi xa a be le dikxomo. Ba nangwe ba thuswa ke mahumo a banna ba bona le dikxomo tsa baredi fela xa xo na le ngwana wa moselanyana, dikxomo ke tsa xaxwe. Xe mong wa tsona a e-hwa ba bolaya kxomo e ngwe ba mmoloka ka yona, fela xe badimo ba belaela ba bolaya kxomo e nthso ba e bolaela lebitleng la xaxwe, ba bexa xore dilo di atile dira xore di phelele bana ba xaxo. Mama ya xona e lewa kantle le letswai, ba seta marala a yona ba xokella bana matsoxong. Xe ka sakeng xo se na kxomo e nthso ba ka mpya ba tsea e ngwe ba rekisana le wa kxomo e nthso. Molao o re kxomo ya pheko xa ba xane o swanetse xo mo fa ka xobane ka moswana e ka ba yena.

7 Mafulo le xo disa. Dikxomo di diswa ke masoxana le masoboro le basemanyana. Mosoxana mosomo wa bona ke xore xe dira di tlilo thopa dikxomo ba ba ditele ka xo ba lwanthsa, ba bangwe ba masoboro ba kitimela xae xo hlaba mokxosi xore kxomo dia ya, monna e mongwe le e mongwe a kitimele xona xo thusa, xo lla phala ka mosata.

Molao ya badisi. Lesoboro le lengwe le le lengwe le na le lengwane la xaxwe. Xe a ka letsa e mongwe a letsa o mo roxile mo bahlakana ba tla otlana ka dikxati xofihlela e mongwe a re o mphentse. Ya ba fenyaxo ka moka ke yena sole. Dilo ka moka ba swanetse xo bexa yena. Basemanyana le bona ba ne le sole ya bona.

K34/82

Basemanyana mosomo wa bona ke xo rea dinonyana le xo kxa metsi
 le xo thibela dikxomo xe ba le morakeng ba raxa le dijo. Mmeroko
 ewe ka moka e dirwa ke mafsexa ba fenyiwaxo. Xo fenyiwa ba
 masoboro, mosomo wa bona ke xo axa dintlo, xo rwala dikxone le xo
 utsa dikxoxo, lebake, maxe, le dipudi, ba bolaya ba di tliša
 8 morakeng fela ba baxolo ba ba bona xa ba ba lefisi tefo ya bona ba
 swanetse xore ba ba ise mosata, kxosi o tla ra mokxomana e mongwe a
 re ba tie ka dikxati tse nne matswele a kxomo. Meraka ba axa ka
 dithabeng xo na le meboto e motse le phulo. Merake ba dula selemo
 xofihlela ba fetsa xo buna dikxomo di boya mahlakeng xo hlaxela.
 Dijo tsa morakeng ke mpasa, boxobe, lexala, dinosi. Mpasa
 banenyana ba tla ba reka mafsi ka mahea, bupi le ditloo. Byale
 ba thela ditloo le dithoro maxaleng ke moka ba tsea dikabo ba
 kaba ka tsona xa ba e ja, ya se nang kabo a re ke topa ka diatla ba
 mmetha xofihlela xa le yena tsea lekelemese a ripa phate le yena
 a dira ya xaxwe. Basemanyana ba kaba dithoro fela, ditloo xa ba
 di fiwi. Lexala ke boxobe fela bo faxiwa ka mafsi ba apea ya re
 mola a bela ba thela bupi ke moka bo lewa ke disole. Thuto ya
 morakeng e kxolo ke xo tsona, xo thea dinonyana, xo theka dinosi,
 9 xo xama dikxomo, xo thapisa kakaba. Dinonyana ba thea ka difu.
 Ea tsea lefsika le nkexo ke lwala, byale ba ripa thate ya mafale
 ke kokwane ba rema e ngwe ya xo hloka mafale ke lehlohlodiane, mo
 xo lona xona ba xokella lenti mafelelong a lona ba xokella thate
 e nyana byale ba nyakela e ngwe e thsese ba xatisa ka lefsika byale
 kokwane ea le thexa lehlohlodiane la emisa lefsika ke moka ba
 rea. Ba nyakela diboko mahlakeng a mahea xoba dikoteng ba fakela
 ka xare xa sefu ba phathaxisitse ka phatana, xa nonjane e re
 kotse ke moka sefu sea tanya.

Kakaba. A thapiswa ka ngwana-kotana ke xore phate ya mafale,
 ba nametsa xodimo xa kxomo byale ba tlemella ka dinti ba tlemile
 kxomo, xe ba feditse ba e tlemolla ya taboxa le yona e thsaba
 nayo mosexare ka moka, xa di ya sakeng ba e tlemolla. Xosasa e
 ba le ona mmereko xofihlela

10 e thapa ke moka motho a nabela ke moka ke lekaba, lexa e paniwa xa e thwenye.

Bafulo a dikxomo; Dikxomo di fudiswa mebotong le dikxwiting. Lyane byo bo di loketseng ke lerikla le mphoxofoxo le mabyane a matala. Matseke xa di ji ka baka la xore a di kxone xo ota. Ka metiti di swanetse xo nwa metsi ke moka di fula di lebile maxae. Xa letsatsi le dikela manamane a swanetse xo tsena ka sakaneng ka xothane xe mahulele a e-lwa dikxomo dia xoxoxa. Ke moka ba xama xe letsoufi le swara xe ba sa fetsa ba bulela a mangwe xore a mane. Xa a feditse ba a kxetha a ya sakeng la ona. E sa le xosasa a di tsoxetsa xo di fudisa ka moraxo xa dijo dia boya xo tla xo xamiwa, ke moka ba ja tsa xo ja ba di bula. Basemanyana
11 ba bangwe ba ya manamaneng ba dikxomo baya le dikxomo.

Lesaka la dikxomo. Le axiwa ka diphate tse dikoto, kudu xo nyakexa marate (tsa xo oza). Marate a morotho, a mohlomi, a motse-re a mmola le dihlare tse dingwe tsa xo tia. Ba epa melete byale ba di lokela ba dirile byala xore banna ba thuse xo di emisa xa di fedile, ba kxwaella ka tse dingwe. Tsa xo epelwa ke dikokwane, tsa xo se epelwe ke maxwaella. Lesaka le axa ka tlase xa motse xo direla xore xe dipula di ena morole o elle tlase mowe ba tlaxo xo xasa ditnotse le motsoko. Molomo wa tsona o lebella motse, kxoro le yona e lebane le lesaka e nyakile xo dikolosa le lesaka.

Sakana la manamane; Le axiwa ka tneko xa lesaka la dikxomo, lone xa le tswalwe ka dipheka le tswallwa byale ka la dipudi, ke xore molomong ba balla maballo a mabedi a xo lebana, byale xe ba tswalla ba di fakela ka xare xa ona.

12 Melao ya lesaka; Basadi xa ba dumellwe xo tsena xammoxo le dikxarebe kantle le bakxekolo le banenyana ba banyanyane. Xe mosadi xoba kxarebe e nyaka boloko ba xo dila ntlo, o swanetse xore a re mosemanya xoba ngwanenyana a mo nthsetse. Molato wa basadi le dikxarebe ke xore ba tsena dikxomo di a pherekana tsa ota. Xa dikxomo di sa robale ka sakeng ke xore baloi ba lala ba di twenya, o tla kwa poo e ba e teileng ka dihlare xore e be mong wa lesaka e lla, byale mong wa motse o swanetse xo tsoxa a sa

K34/82

apara selo a swere mola o wa xo fotla ke ngaka ya xaxwe, a e phumule ka ona marlong, xe ba ka thsaba a se ba bone ke xore e diklare tsa ngaka di xoboxile, o swanela xo boela ngakeng xore e mo fe tse diswa tse dingwe a di xase ka sakeng ke moka moloi xa a sa tsena.

13 Dikxomo di hlabiwa ka sakeng. Mabaka a dipula xe boraxa bo tletse ba hlaba kxorong, fela boraxa le byona boa hlokelwa xore bo fokotsexe. Ba bula molomo o mongwe ka tlase, xore dikxomo di tswa ka ona, fela xe ba di hlalela di tsena ka o motala ba e tswalla bedi xa yona. Xa di ka tswa bosexo molato wa ba baxolo ka xobane lesaka xa la tia xa di lle mabele mosexare ba tia hasiwanya-na.

Xo tswala xo tswadisa. Lesaka le lengwe le le lengwe ba le-bella dipowana tse di tla xoxola ba hlaole e e tlaxo di feta le xona e le e botse, xe banna ba ka dumellana xa e faxolwe ke yona poxo. Saka le lengwe le le lengwe poxo e tee fela ka xobane ba lesa poxo tse di pedi di tla hlaxatsa lesaka ka xo hlwa di lwa. Xa lesaka le se na poxo xa xo na molato di tla hlakana le dipoxo tsa masaka a mangwe madisong tsa di namela le tla ba la ba le poxo. Xa e ka tswala poxo xoba thsadi ya swana le ya saka la e mongwe xa xo na tefo ka xobane xa ka e roma xoba xo e kxopela. Xa kxomo e bapola re bona xa e raka namane xa e mama (xo anywa) xoba e nona.

14 Byale mowe xo tsibya xore ya bapola. Ka moraxo xa beke mokaka wa tswa. Dithole re bona xa di nonne, kudu re bona ka mokaka. Mokaka wa sona se nthsa xabedi o epya la boraro ke moka xa o sa pya xofihlela e tswala. Xa kxomo e le kxaufsi le xo tswala re bona xa e xwaraxwara, tsatsi lewe xa e hlahlelwe ka sakeng. Xe e pallwa xo tswala ba e fa sehlae xore e phakise e se thuse ka nnete namane e tla tswa kapele. Xa kxomo xoba sethole di sa tswale ke moka ke maphatsa xa xo na sehlae sa xo dira xore di tswale. Ka puso ya maburu xe ba tsama ba thedisa pokoxafo (mothelo), mme dikxomo tsela tsa sa tswaleng ke maphatsa a emetse xo lefa melato le xo hlabiwa. Dikxosi e be di nthsa tsona le nku ya phaxola.

K34/82

15 Xo rutwa xo lotwa le xo faxola. Mikhomo dia thapiswa xofihlela di tlwaela, ba di thoma e sa le tse dinyana ka xobane xe e le e kxolo ya thwenya xo thapisa. Ba di thapisa ka xo xoxa dikota tsa xo axa lesaka ba tsea tse di thapiswaxo ba di bea ka xare tsa xo thapa tsa eta pele e le xore e ngwe le e ngwe e bapela le ya xo thapa. Ba di pana ka dijoko ba di kopola ka ditoropo (marala a xo phitliwa). Tse di thapileng kudu ba no di bitsa ka maina a tsona tsa tsena byokong, mahlanya di hlwa le marala dinakeng di xoxa xofihlela e thapa. Xa e ngwe e le sebedu e robala ba leka ka matla xo e loma mosela e sa tsoxe xoba xo e tia e sa kwe ya bolaiwa ka xobane xa e na thuso. Tse dingwe badisa ba di thapisa e sa le tse dinyana ba di dira makaba, ya palla badisa le banna e tlilo ba palla. Xa dikxomo di xoxa makaba a salla moraxo xore a siane, a mangwe makaba a lerilwe xo eta ka ona. Ke setse ke hlalositse mothapiso wa makaba. Dipholo tse dingwe di lokile kudu wa fihla wa ema sakeng e tla kxaufsi xaxo e dira xore o e ngwae.

16 Dithsadi di tlwaetswa ka mokxwa o, xo na le dikxomo tse di reng xa di sa tswa xo tswala tsa hlaba, byale kxomo tsa mohuta owe xa di ka tswala madisong basemanyana (badisa) ba swanetse xo e betha ka phate xoba mafsika xofihlela e tloxela namane sebaka se se telele ba bangwe ba rwala namane xo e isa xae. Basadi le banenyana ba swanetse xo tsebiswa xore le hlokomela xore xo na le tswetsi ya xo hlaba. Badisa ba lwa nayo xofihlela e ba thsaba, ka moraxo ba tlema ka marala ke moka ba e xama mafsi. Xe ba bona xore xa e sa hlanya ba e lesetsa xo e tlema ka dinakeng. Ka tsatsi le lengwe xa ba e tleme ka matla ka maotong, ke moka ba bona e sa raxe xa ba sa e tlema. Xo na le tse dingwe tse sa tlwaeleng, di tlemiwa ka maotong le ka hloxong xofihlela di tsofala, tse dingwe di no tlemiwa ka maotong fela. Ba di tlwaetsa le xo xamiwa kante xa esaka xore mohla pula e naxo di se ke tsa ba thwenya. Namane xa e sa le e nyana e fakelwa ka dithibeng,

K34/82

17 mosexare e hlwa ka xona le bosexo e robala xona. Xe mma yona e xana xo antsetsa ba se swarella xore se anye xoba ba xamela lebeeng byale ba lokela monwana ka xare xa mafsi xore xa se mma yona se kxone xo nwa mafsi, fela xa se thabise xo swana le a mamang ka nosi. Mohlomongwe ba e alafa ka sehlare ke lemati la morula ba le apea byale ba e xata ka ona, mohlomongwe e rata namane ya yona.

18 Malwetsi le meriana. Lehwele, (Lathsona xoba Thsakwane). Bolwetsi byo bo kile bya fetsa dikxomo kxale, le mo xo alafeng xo sa tsebe motho. Eo di thoma ka tsela e, e hlotsa leoto ka moswana ke moka le xo fula xa e fule, tse dingwe di fetsa matsatsi a mararo xoba a mane ke moka tsa hwa. Byale xe ba di tswia ba fumana lehaele le omile, ba leka ka mokxwa o ba ka kxonang ka ona (bo-rea kxona) dingaka ba pallwa. Xwa fihla monna e mongwe Monakome wa xa Moyeni a re molato ke byane di fula byane bya xo se loke, byale xo nyakexa sehlare sa xo re byane bo be boleta xore di kxone xo otlala (xo kaya), le xona le thebe mafoka xo be lexoko, fela a re lekiseng xo di alafa mohlomongwe Hwane (Modimo) o tla re thusa. Nyakelang lehwele la tholo le thsikhinyane le mamati a morotho mabela le di remelle felo xo tee le di apexe kxorong, metsi a xo di apexa a kxe ke baseranyana ba banyana. Byale monna e mongwe le e mongwe ya tsoxaxo ka ntlong a kxere serokolo le di swere le di nwesa ka lenaka. Le thsela sehlare ka lenakeng xo nwe kxomo tse tharo ka moraxo xa matsatsi a mararo le tle le mpotse xore di byang. Le di nwese ka moswanyana le ka mabanyala. Malalo.....kxathe ke mosomo o moxolo e sehlare xa se alafe tsatsi ka le tee. Ba dira byalo ka moraxo xa matsatsi a mararo ba bona di thsolloxa ke moka di fodile. Mowe a alafaxo xona ba mo patela ka kxomo xoba thsadi xoba pholo. Byale a re, ea nang le lesaka o swanetse xo tseba mehlare e, ditla-le-meso xa di tsetbye. Byale o rutila motho e mongwe le e mongwe wa di tseba. Kxosi o ile a mo hlabela kxomo byale a re wa tloxa kxosi ya xana ya re naxa xa di phalane, dula, xa o belaela ka thsemo ke tla xo fa yona.

K34/82

19 A dumela a dula a axa kxaufsi le mosata.

Meleko. Ka kxomo e robexile, mme xwa bonwa xore e ka fola e loxelwa sefalaxahla, ba e tlemella ba se loxa ka diphate. Ba e hlokomela kudu xa di xoroxa o tla no bona le yona e utuloxa e tla sakeng. Ba e reta ba re, "Sexole ke sa bo-kxomo, se hlotsa se boya sakeng". Xe ba ka re se hlotsa se boya motseng ba ra motho. Tse di robexileng ka matla di a fofotswa. Mohlomongwe dikxomo ba di leka byale o swanetse xo ya ngakeng ya tla ya xo leke-la tsona kudu re di bona xa di lema, o di tseba xabotse xore ke matlapa byale wa bona di xana xo lema, ka molao o swanetse xo napa wa di panolla ka xobane xe o ka di xapeletsa di ka robanya mabyoko xoba tsa dira kotse. Mowe re tseba xore di lekilwe ke ba motse, xa o xoroxa o bolella mong wa motse ka mokxwa o di dirileng ka ona, yena o tla omanyana basadi ba motse ka mokxwa o a tsebang ka ona. Xosasa o tla bona di lema di se na le mokxwa.

Thlabo ya dikxomo. Di hlabiwa ka tsela tse dingata tse: Badimo, melato, mokxonyana, serola, lephesa, thato ya mong wa motse, poloko, moroxo wa banyadi le moxale.

Badimo e hlabiwa ka baka la xore badimo ba belaela, ba kwele ngaka xore xa lethabo le se xona ke bona, sepelang le ye le xape kxomo e nthso le phase badimo bophelo bo tla ba xona. Byale ba tsoxa e sa le xosasa ba ya xona ba xapa dikxomo, basadi banenyana bana basemanyana, ke moka le ba banyana ba ya le kxadi ya motse owe. Xe ba fihlile ba e tlema ka marala ba e hlaba ka lerumo, ba e hlaba ka letsoxong la senna ya wa ka la sesadi, ke moka ba e tswia. Xe ba feditse xo tswia, ba bangwe ba xotsa mollo, ba e phula pele ba ile xo fihla badimong xo bexa, xo bexa kxadi a re ditloxolo le ditloxolwana ka moka le motse wa xaxo ba kwatamile pele xa

21 mahlo a xaxo lethabo le be xona meloko e ate, ba tswa ba xapa kxomo e nthso ka yona ba re badimo ba lale mahloxonolo a be le bona. Ba tsea moswane madi le moswala-swathi ba o phara xodimo xa lebitla ba le kwatametse ka mtolo ba re badimo lalang ka moka, le bo-mokete,

K34/82

ba bala maina a ba baxolo. Byale xo fedile ba ja nama e besiwa ka sebeso xa e thselwe letswai, marapo a yona a kxobakanywa ba bexa xodimo xa lebitla. Xa e ba sitile ba e tloxela xona, dimpya le tsona di tla sala di e ja. Bana ka moka ba xokella maralana a yona matsoxong ka letsoxong la sesadi xore badimo ba se be le matla. Molao wa ona a tla ba a kxaoxa ka nosi, mme ke yona pontsho ya xore ba tswa badimong.

22 Kxomo ya molato. Kxomo ya molato e hlabiwa kxorong, ba hlaba ke lerumo ke motho ya kxonang xo hlaba. Yona e phakolwanyana ka ditho, setho se sengwe le se sengwe ba ripa sekobela. Ditho tsa kxomo ke: dirope, matsoxo, lehlakore le lehlakoswana di tswa mehapheng, kolala, motsela le hloxo. Xe batswii ba sa enela dikobela ba ba hlaolosa ka molala. Mohlabi wa yona o sexa nama e ngwe le e ngwe a fakela ka moraka-matsi (lela) a ba a fumana le sekobela. Lehlakori le ya mosate. Lehlakosana ke la mong wa lesaka fela ka xobane ke ya molato xa ba mo fe, ba mo fa letsoxo ba re o xalefe xape. Xe ba e bolaille kxosing mphapha o feta le kxosi o mongwe wa feta le molefelwa. Hloxo le madi a ritiwa kxorong ya apexiwa xona le yona hloxo. Di lewa ke banna le base-manyana. Nama e ngwe ya badisa ke lehwele, banna ba le ja le le tala, ba swanetse xore xo le nthsa ba phakise ba le fe badisa, xo seng byalo ba ka lefetsa. Basadi ba ja mala, dikxarebe xa di je mala ka baka la xore ngwana wa xaxwe wa mathozo e ka ba setlaela, a no dula a fapoxa.

23 Moroxo wa banyadi xoba bakxonyana. Xe mosoxana a kwane le moredi wa mokete, batswadi ba ngwanenyana ba omela byala ba ya xa batswadi ba mosoxana ba rwele, ba re tlang le nyale, batswadi ba mosoxana ba nwa byala ba re re tla tla ka letsatsi la xore, ka lona tsatsi lewe ba swanetse xo ya ba xapa dikxomo le dipudi ba nyala ka lesome la dikxomo le kxomo tse pedi. Moroxo wa bona ba swanetse xo ba klabela kxomo. Mphapha o mongwe ba fa bakxonyana, o mongwe wa sala nabo.

Xa xo nyale mosoxana ba nyakele batho basele ka ba bedi le mosoxana wa motse le kxarebe ya motse. Xe ba feditse xo nyala ba tloxa.

Lokxonyana. Lokxonyana ba mo hlabela a setse a bekile mosadi wa xaxwe, fela yona o swanetse xo nthasa e ngwe ya xo phela a thibe ela, le yona ba e pharoxana.

24 Serola. Ea hlaba kxomo xe ba rwele maxapa a thselelaxo xo fihlā xa lesome, yona ba e apexa ka moka xa yona xa bo serola, xa e na sekobela, ke lehlakori fela le yaxo mosate. Xe ba feditse xo nwa ba ja nama, mphapha o mongwe ke wa beng ba motse, o mongwe ke wa barwadi, hloxo le letsoxo barwadi ba byala ba rwala, ke sebexo sa beng ba byala ba re, morwa mokete o re thabetse o re bolaetse kxomo.

Lephesa. Ke kosa ya dina, yona e lwela kxorong, ke lehlakore fela le yang mosata, beng ba motse ba fumana serope, hloxo le letsoxo ba di rwala ba yo bexa kxosing ya bona xore re tso ula xa morwa mokete koba kxosi nkete ba re hlabetse kxomo, byale kxosi e re, "Ke yona kwano bana ba ka".

25 Poloko. Ba hlaba xe ba boloka motho e moxolo le xona a na le lesaka. Ba e hlaba ka xae ba tsee mokxopa wa yona ba phutela mohu ka ona ba mo isa badimong xoba xabo. Thato ya mong motse yona e na le moabe, o swanetse xo abela motho e mongwe le e mongwe ya mo abelaxo, lehlakori lona ke molao le ya mosate.

Mafsi. Dikxomo di xangwa xa tee letsatsing. Ba di tsoseletsa xo fula, mosexare ba di buisa sakeng ke moka ba nyakela dikxamelo ba di hlatswe, byale ba bulele namane ya kxomo e ba tlaxo xo thoma ka yona, e rokotse pele xa e rokotsitse byale ba thome xo e xama, mongwe ke moxami yo mongwe o beeletsa kxamelo yo mongwe o kota namane (xo raka namane). Ba dira byalo xofihlela ba di fetsa, di xangwa ke badisa ka sakeng. Tse dingwe ba di tlema ka maoton, le ka dinakeng, tse dingwe di tlemiwa ka dinakeng fela, tse dingwe di swariwa ka moxala fela, tse dingwe xa di tlemiwi; tse dingwe di xamiwa kandle xa lesaka.

26 ba re xo kama la mathomo, la bobedi xa e anyesa badisa ba anya lesokotso. Xe ba feditse ba a rwala ba isa ka xae, a mangwe a sala kxorong. Modisa e mongwe le e mongwe o ya lapeng la mmxwe xo tsea bousw. ba tllilo hutsetsa ba ja ke moka ba di bulela di boela madisong. Xe kromo e hwetswe ke namane xa e xamiwi, mafsi ala a ileng ka lapeng a thselwa ka pitseng e kxolo a hlakana le mafsi a kxale xofihlela pitsa e tlala, empa tsatsi le lengwe le le lengwe xo inwa hloya, (metsi a mafsi), ba nyakela lehlakano ka le hloka ka xore xa mafsi, mosemanyana e mongwe le e mongwe o tla a napela xofihlela hloya e fela. Xe pitsa e tletse ba e lesa letsatsi xoba matsatsi a mabedi xore a hlakane ka moka xo xahla byale ba a fehle ka mafelo ke moka a loketse xo lewa, mdisa e mongwe le e mongwe o tliisa setswana sa xaxwe xore ba mo thselle. Xa a lewo kxorong ka xobane basadi le banenyana ba a nyaka, le xo hlaxodisa masemo ba hlaxodisa ka ona. Mafsi a laolwa ke badisa ka baka la xore xe di lle mabele mosexare ba swanetse xo bethwa ke mong wa mabele.

27 Dinku. Dinku ke diruiwa, mme di tllile Makxowa mo naxeng ena ya rena. Kudu xo bonaxala mo naxeng e di atile mabakeng a mo xo busaxo morena Poulo. Ke diruiwa tea xo hloka dinaka fela dikxapa di na le maxoro (dinaka tsa xo sopaxana), di na le dikhuba (mamina) dinkong tsa tsona, di na le mosela wa phaphathi (polometsi).

nlaxo ya tsona e tixile kudu, xa di lwa di lwa ka tsona, di katela moraxo di tla di xahlana di rulana kudu wa kwa di re ruu. Mosela wa tsona o na le mahura kudu, xe Makxowa a tsama a thedisa ba fiwa kxapa ya phaxolwa ba fiwa ke kxosi. Dipudi le dinku di faxolwa ka mafsika a mabedi, mohlorongwe ka mphaka. Mafsika ba kxatlela ke xore ba tsea lefsika le lengwe ba bexa ka fase, le lengwe motho a swara ka diatla byale ba kxatsa dikapane ba bangwe ba e swere xofihlela di butswa ba e lesetsa; ba dira byalo xo fihlela di fella. Nku xa e lle xe ba e dira taba e, pudi ea lla. -yale ka nku re fumana seema se se reng, "Monna ke nku xa a lle, o lela teng".
Le diphekong e ratexa kudu.

K 34/82

28 Xe mong wa motse a hwele Makxoweng a belaela xo nyakexa yona nku, ba e bolaya ba phasa ka madi a yona, ba phasa ka lapeng, le makhura a yona a ratexa kudu diphekong. Dinku xa di thswenye kudu xo diseng ka xore di sepela ka sehlopha, di disywa le dipudi, ba dikxomo ke basele, mme le ba dipudi le dinku ke basele. Dipudi le dinku di xoroza xe letsatsi le dula thaba (le e-so dikele) mohlomong xe mahulele a thoma xo hwa, ka moraxo xa mahulele xo xoroza dikxomo.

Dipokolo. Dipokolo ke diruiwa tse dikxolo fela di fetwa ke dikxomo ka boxolo, xa di na dinaka di na le ditsebe tse pedi tse dikxolo le mosea o mokhufsane o naxo le bothsoba, e na le maoto a mane empa e na le kxwatla ka e tee. Xa e lewe empa e thusa kudu mesomong, byale ka xo lema, xo rwala mabele le xo nanelwa. Ke diruiwa tsa meno a xo tia, xa di elwa di lomana ka ona le xo raxana ka meletse. Dipokolo ke basadi ka xobane o ka no di xapa wa ya natso mo o ratang ka baka la xore xa e na lengolo ke diruiwa tse di tswaxo le makxowa. Xa xo tsibye xabotse xore ekaba ke thereso xe ba re e ile ya hlaela dinaka ka baka la xo romele tsa diphoofolo tse dingwe xore di e tlele le dinaka, byale tsa se ke tsa tla natso. Le tsona di hlwa le dikxomo di xoroza xo tee, di na le byooi kudu tsa bona mataxa di a thsaba, o kwa di re fee-ree di kitima ke moka mataxa a rakisa a di kxema xo fihlela a bolaya e ngwe a e-ja. Pokolo xa e sie mabele, e ja mahea, le leotsa xa setse a budule. O se ke wa e bona xo hloka dinaka e fala moletse, wa e fumana e ja rabele o swanetse xore o nyakele phate e telele o e bethe kudu o le kxole le yona, wa batamela kxaufsi e ya xo raxa.

Phaxolo, e faxolwa byale ka kxomo ka lekelemese ba e tlemile ba e katela fase, ke moka ba e faxola, dithsika di swanetse xo tswa xabotse ka xobane tsa ripexela e ka hwa. Di na le lesaka la tsona ba le hlabela hlaka, ya rulela. Ke diruiwa tsa xo loka kudu le basadi ba no ya ka tsona xo sela tlala.

30 Dimpya. Mpya ke pheko xa e hlokexe motseng, ke xore ke thsebi, e kw dilo di sa tla le kxole, e dupa ka nko. E na le lebelo kudu.

K34/82

Mo maotong a yona ke marofa le mosela o motelele, tee dingwe di na le mesela ya dikxare, xo tsona re fumana seema se se reng, "mpya ya mosela a kxare xa e sebele le mpya ya motho", ke xore motho a sepela le motho wa sekebekwa le yana e tla ba sekebekwa. Mpya, nosomo wa yona ke xo tsoma le xo leta bo-mmankoto le dithsipa. Xa e rate xore mosadi a e tie ka leho ka baka la xore e ka re mo e rakisa phoofolo ya tia phosi (xo rakela theko). Xa e le byale o swanetse xo ya ngakeng xore e fekolle, patela ke xore xe e ka bolaya phoofolo o ise ngakeng xore awa, o alafile. Mpya ya xo utswa sehlare sa yona ke xo bolawa, ra xoxa mosela ra lakla.

31 Mpya e hlatsa bana ba ba ntsi, e na le matswele a robaxo menwana e mmedi. Ke tsona di tla le Makxowa le Bathoka. E mongwe le e mongwe ya rataxo mpyanyana o tla le kxoxo a fiwa yona. Mpyanyana di hlutseletswa ka dipeba le buwa, (boxobe), mo o nyaka xore e lone o fakela sesa ka bosweng bya yona ya ja le maxala le lebaka, motho a ka se tsene ka sefero, e se xore a bolele a sa tla kxole, bosexo ya tlemollwa, mosexare ya tlangwa ebile e bakwa ka diatla. Masemo di leta dithswene le dithswenyana le dikolobe tsa naxa. Xa mpya ya kxotho e na le swele ba e faxola, ba nyakela lebekelo ba hlabeletsa moxolo ka lona e mongwe a swara ka dirope, e mongwe a faxola, ba e faxola kantle xa kxoro xore e thsabele ka xae, ba e fe boxobe, ke moka swele efedile e tla kwa sewe mong wa yona a se bolelang.

32 Dikxoxo. Dikxoxo ke dinonyana di na le mafafa le dithsela, ya mamokokonope e na le dithsela tse ditelele le lekeke. Maoto a mabedi le mafafelo a mabedi. E na le hlaloxanyo ya mabaka, tsa lla xararo e le bosexo, basadi la thoma xo tsoxa ba setla tsa xo ja, wa kwa di phexella xo lla bo sele, mahube a banna a hubetse, wa kwa xo lla le mekokonyana byale ke mahube a basadi. Matsatsi a bo lehono makxowa a dirile letsatsi la kanapa ba tsere bohlae ba dikxoxo, xa re sa thetsa mellele ya tsona re lebeletse letsatsi la Makxowa, (orolose). Motlo ya sa kxoloweng a re bosexo a hlokomele xa di lla a lebele Orolose e le bosexo xare (12 'ocl.).

K34/82

Manaba a be a ekwa ka tsona xore mola xo na le motse, ba fumana motse o sa xelwa xabotse ke kotse.

Ke nonyana e thusaxo kudu, ke moroxo wa baene, o tla re xe o nyakela pudi ya ba ba sela ka tsona. E na le nana ya bose, nama e ngwe e o ka reng xe o lle yona mong wa kxoxo a ka fakang molato wa ba wa nthsa ya xo le baleba, ke sekhwekhwe xona le sekhwele, sekhwele e re xo topa dithoro tsa dula mo xo sona byale di re xo feta mowe tsa ya xa sekhwekhwe ke yona nama ya mong wa kxoxo, xe di feta mowe di ya maleng. Kxoxo ke seruiwa sa monna koba mosadi xoba basemanyana le nanenyana. Xe ba e bolaile ba solela yo le yena a reng xe a bolaile a ba solele. Xe di se na mamokokonope, o swanetse xo adima xe o di kopile tsa bela tsa ba tsa phapha xe ditsweiana (bana) di xotse, mamokokolopyana e leka, o swanetse xo o boetsa xo mong wa ona ka sethole sa kxoxo ke yona patela. Ditsweiana xa di phele le thabong le lebotse xamoxo le dipelo tsa bo-mma tsona, ka baka la sexodi le bo-mmankobo, ke ona manaba a tsona le bolwetsi bya sebete, xa e hwele o fumana sebete sa yona se le sexolo, le nama ya yona xa e bose, sehlare sa xo alafa xa se xona.

Dikatse; katse ke seruiwa se senyana empa se na le mosomo o thusang batho kudu, mohlomongwe wa ba thosa. E bolaya dipeba (maxotlo) dinoxa, dinonyana. E di bolaela xo ja. Tsatsi le lengwe ya bolaya noxa e xoxela ka ntlo, byale motho wa mathomo o tla thsaba a re joo noxa-a, xe banna ba tswa ba kitima ba e fumane motho o tla ba a e betha ka molamo, byale ba bona e sa thsabe ke xona ba lemoxaxo xore e hwele, hloxo ya yona xa e xona, ba thoma xo makala, motho a re mmalo! Xa se baloi e bolailwe ke katse ke ile ka bona mohlomongwe ka bona e xoxela noxa ka ntlong, ka e kxalema ya e lesa, xa ke batamela kxaufsi ka fumana e se na hloxo.

Dikolobe. Dikolobe ke diruiwa tse di k dulaxo xae, di ja moroko melatsa, di hlwa di epa malapa ka melomo ya tsona, xe ba ka re ba e ya masemong ba se ke ba tswalla diferem e nyaka xo hlapa

K34/82

kudu, xa metsi a le kxole e leka ka matla xore e furane mo xo naxo
 le boraxa ya patlana xona. Ke seruiwa se se hlaxilexo le batho
 ka moka, se na le matswele a 12, maoto a mane, mosela o mosese,
 e na le moetse mo molaleng wa yona, xa e le e kxolo kudu meno a
 yona a mabedi a maleba a tswela ka kxakala a dira maxoro. Xa motho
 a na le ya thsadi e se na poo o e kxopella poo, patela ke xore xa
 35 e hlatsitse wa tsea kolobyana (ngwana) wa patela mong wa poo, e
 hlatsa dikolobyana tse dintsi. Xe ba e bilaile ba re, mmamotswane
 xa o na sekobela xa e se xo apexa hloxo kxorong ba ja yona nama e
 ya ka lapeng la bo yona. Ba seta makhura a bela xosele nama ya ba
 xosele. Makhura ala ba xadika xe ba xadika xo tswa makhura, dinama
 tse di setseng ka kowa dipitserg (poto) ke dikxadiko, makhura a
 thselwa didibelong, basadi ba tlola ka ona, le xe nama ya phoofolo
 e ngwe e otile ba xadika ka ona.

END 629